ԿԻԼԻԿԻԱ

ՀԱՆԴԷՍ ԿԻՍԱՄԱՄԵԱՅ

ԱԶԳԱՅԻՆ ԱՒՈՂՋԱԿԱՆ ԵՒ ՈՒՍՈՒՄՆԱԿԱՆ

ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԵԱՄԲ

ՄԱՆՈՒԷԼԻ ԲԱՐՈՆԱԿ ՅՈՎՀՈՎՍԵԱՆ

ԱՀԱԿԵՐՏ ԱՐՔՈՒՆԻ ԲԺՇԿԱԿԱՆ ԴՊՐՈՑԻՆ

ԹԻՒ 23 · ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 1 ·

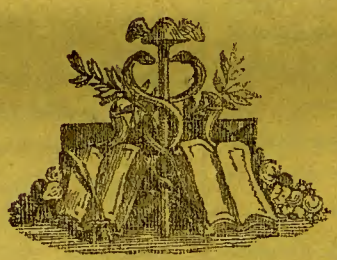

ԿՈՍՏԱՆԴՆՈՒՊՕԼԻՍ

ՏՊԱՄԱՐԱՆԻ ԱՐՇԱԼԵԱՆ

ՎԱՃԱՌՔ ԽԱՆ ՎԵՐԻ ՑԱՐԿԸ ԹԻՒ 25 ·

ԱՐԱՐԱՏ

ՏԸՆԴԻՍ

ԿԻՍԱՄԱՍԵԱՑ

ԸՕԳՈՒՑԻՒ ՒԻՒՐԱՒՈՂՆԵՐ ԵՒ ՈՒՍՈՒՄՆԱՍԻՐՈՒԹԵԱՆ

Բ. ՏԱՐԻ ԹԻՒ 23. 1862 ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 1.

ԸՕԳՈՒՑԻՆ

ՍԱՀՄԱՆԱԴՐՈՒԹԻՒՆ

Մինչդեռ Հայը այսպիսի անտարբեր ու անզգայ վիճակի մէջ կմնայ, ազգայնոց այն խումբնալ օրըստօրէ վհատելով բոլորովին լուռ եւ չէզոք, Ազգին վիճակը աւելի խեղճ եւ թշուառ պիտի ըլլայ. չատերն յոյս ունէին որ ձմեռն անշուշտ Ազգային գործերն կարգի պիտի մտնեն, վասն զի ազգայինք գրեթէ ամենքն ալ մեկտեղ ժողոված իրար տեսնելու եւ խօսակցելու յարմար պատգամներ կան. բայց ի՞նչ, ձմեռն ալ կանցնի, գարձեալ Ազգին վիճակն նոյն եւ եթէ չեմ սխալիր աւելի թշուառութեան կմօտենայ. Ազգայինք լուռ թիւն կպահեն, ազգային Օրագիրք անտարբեր, անմիաբանութիւնը մէկ կողմէն, տգիտութիւնը միւս կողմէն, վատութիւնն ու մատնութիւնը բոլոր կողմէն ամենայն զօրութեամբ կմաքառին ազգային յառաջադիմութեան: Օտարազգիք ընդհակառակն ամենայն ուշադրութեամբ կգիտեն եւ հեռուէն կընենն Հայուն ամեն մէկ ըրածը. երբէմն զարմացան Հայուն ըրած չարժմանը, այսօր կապշին անոր լռութեան ու անտարբերութեանը, կլսեն նորահաստատ Ընկերութեանց կանոնները, նպատակն ու անուննները, բայց գործի ու հետեւութեան գալով թուաբանական հաշուով Հայուն համար ցնաստէն զատ բան չեն գտներ:

Երբէմն Հայուն Պատրիարքի որի-

նաւորութեան դէմ մեղանչելն տես-
նելով զանկ ամէն ոյժս ի վար առնելու հա-
մար ամեն կարելի միջոց իգործ դնելն
ու վախճան առնելն կաեանեն եւ որոյ վե-
րայ կու բախանան իմէ Հայն ալ սկսաւ
օրինաւորութեան ճամբայն մտնել, բայց
այսօր գարձեալ նոյն Հայուն անտար-
բերութիւնը տեսնելով կափսոսան եւ
կըսեն անշուշտ, Հայն ալ դեռ չդիտեր
իմէ ի՞նչ կընէ : Տարիէն աւելի Կ. Պոլ-
սոյ աթոռն առանց Պատրիարքի, եւ
ի՞նչ ըսելիք Ս. Երուսաղեմայ համար ուր
Ս.ղէն ճրագը մարելու առիթ տուաւ
նոր Պատրիարքի ընտրութեան մը հա-
մար, ո՞ւր են այն Հայերն այսօր, որ
միջոցին ամեն մէկն մէյմէկ հսկայ ամե-
նայն ընդդիմութեամբ պատերազմի ե-
լած էին, ո՞ւր են այն Հայերը կըսեմ,
որոնք օրինաւորութիւնը իրենց առաջ-
նորդ բռնելով Ս.ղէը այսօր մինչեւ այս
խեղճ ու թշուառ վիճակին հասուցին,
բայց ոչ իմէ օրինաւորութիւնը պահել-
նոն համար, այլ յարատեւութիւն չը-
նեղնուն, բոլոր ատոնք ըսելով չեմ՝ ու-
զեր անցած դարձածը յիշել, այլ կփափա-
քիմ իսրտէ լինչպես չատերն, որ դարձ-
եալ անոնք աչխատին Ս.ղէն այս դառն
վիճակին դալման մը ընելու, դի բաւա-
կան է ալ, քանդի տարիէն աւելի է որ
Ս.ղէն յառաջադիմութեանը նպաստող
ամեն տեսակ գործ եւ ձեռնարկութիւնը
նա մանաւանդ դպրոցներն երեսի վրայ
մնացած, ոմանք դոցի պէս, ոմանք գա-
դարեալ եւ եղածներուն չատերն ալ եւ
ոչ մէկ պատուշ մը կկրնան Ս.ղէին
յառաջադիմութեանը, Ս.ղէին պարտ-
քն օրըստօրէ ծանրանալու վրայ, Հի-
ւանդանոցն խեղճ վիճակի մէջ, Ընկե-
րութիւններն իրենց նիստերն գադա-
րած, ամենքն ալ կսպասեն իմէ ի՞նչ
պիտի ըլլայ այս ամենուն վախճա-
նը :

Հայե՛ր, ժամանակն կանցնի, բայց
մենք առանց օգուտ մը քաղելու կքնա-
նանք, ժամանակին կորուստն մեծ է,
պէտք է որ դանե՛ք ճանապարհը անոր յար-
գը, մեծ է կորուստնիս կըսեմ, դի զա-
ւակներնիս օրըստօրէ կմեծնան առանց
դիտութեան, առանց արհեստի եւ մարդ-
կութեան պէտք եղած դաստիարակու-
թիւնը չառած, աղջիկներնիս կմեծնան
առանց ըլլալու ապագային կատարեալ
բանիբուն, տնտես մայրեր, տան կա-
ռավարութեան պէտք եղածներն հա-
գալու անկարող, պանդուխտ ազգայ-
նոց վիճակը օրըստօրէ թշուառանալու,
մայրիկ Հայաստանն ալ հեռուէն կուլայ
ու կողբայ, եւ հաղարումէկ հառա-
չանքներով թմրելով գարձեալ իքուն կը
մտնէ . . . .

ՀԱՆԳԻՍ

ԱՄԵՆԱՊԱՏԻՒ Տ. Տ. ՅԱԿՈԲ ՍՐԲԱԶԱՆ ԱՐՔԵՊԻՍԿՈՊՈՍԻ

Ա. յս օրերս Ա. Աղբերիս իւր կղերական պատկառելի դասէն ամենամեծ կորուստ մ՚ըրաւ արժանայիշատակ Յակոբ Սրբազանի սգալի մահուամբն, քանի ցաւալի լ՚ուր... պատկառելի Սրբազանին իւր սուրբ ուխտագնացութենէն բերկոարիթ դարձին յուսով՝ հազիւ մեր սրտին ցաւն սակաւ մի ամոքած, զոր առհասարակ զգացինք Նորին Սրբազնութեան ժամանակեայ բացակայութեան համար, իւր անակնկալ վախճանին գոյժն վերայ հասնելով՝ զայրացոյց մեր սրտից ցաւն և համակեց զմեզ ի դառն արտմութիւն, զի այնպիսի ազգապետական Հոգւոյ զրկուեցանք, որոյ խնամոց հովանաւորութիւնն ազգովին վայելած ենք բազմիցս։

Հանգուցեալ պատկառելի Սրբազանը երեք անգամ Կ. Պոլսոյ Պատրիարքական բարձր գահը հրաւիրուած է ժողովրդեան համակրութենէն, և իւր ժողովրդասէր գովելի բնաւորութիւնը ոչ սակաւ նպաստած ի յառաջադիմութեան Ազգիս։ Մեծամեծ գովեստից արժանի է Սրբազան Հանգուցելոյն ուսումնասիրութիւնը, որով մեծ վայել ունեցած է Ազգային մանկտոյն ուսումնական զարգացման համար։ Համբերատար ոգւով ծանր գժուարութեանց յաղթելով՝ յաջողեցաւ կանգնել Իսկիւտարու Ս. Խաչի նորաշէն հոյակապ վարժարանն, և անոր նեղքին և արատքին պիտոյից ու բարեկարգութեանը ամեն զոհողութիւն ըրաւ, ու պատրաստ էր ընելու։ Առատաձեռն էր, ոչ ոք տառապեալ ունայնաձեռն կդառնար, եթէ դիմէր առ Նորին Սրբազնութիւնն. կիմանայր որ. քերն, և ամեն տեսակ կարօտելոց պէտք եղած օգնութիւնը մատուցանել սիրելի էր Իրեն։ Վերջապէս՝ զարգարեալ էր Սրբազան Հանգուցեալն ընտիր բարեմասնութեամբք. և մեծն այս ամենուն մէջ՝ Իւր խաղաղասէր ոգին էր, զոր վերջապէս հաճեցաւ ի գործ բերել՝ Իւր բնակարանին մէջ սիրագումար ժողով մի կազմելով, և հաշտեցոյց միացոյց ազգային խռովութեան համար իրարմէ անջատեալ սիրտերն, չուզելով Իւր ռովութեան առեն բաժնուիլ իւր սիրելի ժողովրդենէն, որոյ բարիքն վայելած է յաճախ, և որ այժմ անմխիթար թախծութեամբ կողջոյ Իւր անգուգական Հոգևոր Հօր ցաւալի վախճանը, որոյ բարեմասնութեանց անմահ յիշատակներն կտեսնուին շատ տեղ, և սիրտ ինան յանկիտ յաւիտեանս։

ԸՈՒՊՂՈՒԿԸՆ

ՄԱՐԴԿԱՅԻՆ

ԿԵՆԱՑ ՏԵԻՈՂՈՒԹԻՒՆԸ*

Երկայնակեցութեան ամենանշոր օրինակ մ՚ալ սա հետևեալն է։

Ժօզեֆ Սիս էնկլեծն անուն ծերունին մեռաւ Հարիւր վեցտասն տարեկան Նօռվեժի մէջ, Պեռկհինի մօտ ագանի մը մէջ։ Սկիզբ մինչև անգամ իր վերջին ժամերուն մէջ յիշողութիւնը պահեց։ Մեռնելէն օր մ՚առաջ բոլոր ընտանիքն իր շուրջը բոլորեց և ամենուն ըստ կարգի բոլոր ունեցածն բաժանեց։ Շատ անգամ ամուսնացած էր, և մեռած ատենը երիտասարդ կին մ՚ունէր և մէկ քանի ալ զաւակ, անդրանիկ որդին Հարիւր Հինգ տարեկան էր իսկ ամենէն փոքրին տարիքն ինը։

Դեռ շատ տարի չկայ որ Պիւռժելի մէջ Հիւան մի մեռաւ Հարիւր քառասուն տարեկան, այս անձն մինչև մեռած օրն կաշխատէր, բայց իր վերջին տարիներուն մէջ ունեցած զբաղմունքն էր ման ելլել, օր մը ճախարակի առջև նըստած ատեն աղջիկն տեսաւ որ մէկէն ի մէկ մտնելն դադրեցուց, ուստի քովն գնաց տեսաւ որ մեռած է։

Յիրաւի պէտք էր որ բժիշկք ևս երկայնակեցութեան առաջին աստիճանի մէջ գասուած ըլլային, որոնք ուրիշներուն գոյութիւնը երկարելու և առողջութիւնը պահելու այնքան միջոցներ կստեղծեն։ Դժբաղտաբար ասոր հակառակն է։

Փորձ ընող բժիշկներն, այսինքն Հիւանդ նայողներն ամեն տեսակ արհեստաւորներէն աւելի քիչ կապրին, և յիրաւի, զի նոքա աւելի ենթակայ են զանազան հիւանդութիւններէ փոխուելու և առողջաբանական կանոններէն հեռու կենալու, թէպէտ գիտութեամբ և ակամայից։ Բժշկութեան նման շատ քիչ արհեստ կայ որ մարմինը և միտքը այնքան հոգնի։ Բայց և վտանգը առաջին տարիներն են և այն որ այս սահմանը կանցնէ՝ալ այնքան վախ չունի։ Վատ դի սովորութիւնը զանազան տեսակ տարափոխիկ հիւանդութեանց և հոտաճճեր ու վտանգը կը նուազեցնէ։ Աշխարհս բժիշկներուն աչքին առջև ներկայացեալ ցաւալի տեսարանները, անհամար արդարութեան և բարոյականի դէմ եղած վիշտերն քիչ շատ զերծնէք կսնդեցնեն, ասոր համար է որ երբ բժիշկն այս սահմանն անցնէ, ալ մեծ չոյս ունի ծերութեան այն երջանիկ սահմանին հասնելու։ Բժշկաց հայրն Հիբբոքրատ, զարմանալի օրինակ մը կուտայ մեզ Հարիւր չորս տարեկան մեռնելովը։ Բոլոր կեանքը բնութիւնը սովրելու, ճամբորդելու և հիւանդներն դարմանելու անցոյց։ Նախապատիւ կը համարէր գիւղերու և դաշտերու մէջ ժամանակ անցնելն քան թէ քաղաքաց։ Կալիէն, Բռաթօն, Ֆօրսթ, Բաթէռ, Հօֆմէն, Հալէռ, Վան Սուէթէն և Պօհէռ—Հալ, բոլոր այս երևելի բժիշկներն երկայնակեցութեան օրինակներ են։ Անոնէն սակաւակեացներն էն՝հանգահանները, որոնք իրենց գործին սաստ ճառաւը շարունակ գեռնի խորը գտնուելով ապականեալ օդ կը ծծեն։ Աչխարհի հանգերը ալ կան, ուր գառիկ (ազգան օձառ) գտնուելով, հազիւ թէ գործաւորը երեսուն տարի ապրին։

Հերազօտենք քիչ մ՚ալ կլիմայներն և տեսնենք թէ ինչ ազդեցութիւն ունին մարդուս երկայնակեցութեանը վրայ։

Նախ պէտք է գասել Սիւէտ, Նօռվեժ, Տանիմարքա և Աչգղիա։ Ս-

ունք են այս վերջին տարիներուս մէջ մարդոց մէջէն ամենէն երկայնակեաց օրինակ տուողներն ։ Ինչպէս Հարիւր եւ բեսուն , Հարիւր քառասուն , Հարիւր յիսուն ևն ։

Իրաւ է որ Հիւսիսային կլիմայ մը երկայնակեցութեան յարմար է , սակայն չափազանց աստիճանի ցուրտն ալ վնասակար է, ինչպէս Իզլանտայի և Ռուսիոյ Հիւսիսային կողմերը , Սիպեռիայի բնակիչքն հազիւ թէ վեցասունէն մինչև եօթանասուն տարի ապրին ։

Իռլանտա , Անգղիա , և Եգիպտոս բաւական չափաւոր են երկայնակեցութեան կողմանէ ։ Ինչպէս Տօնտիոլտ անուն գիւղին մէջ 80 էն աւելի կը հաշուին ութսուն տարեկան ապրող , Գաղղիոյ մէջ շատ հազուագիւտ է երկայնակեցութեան օրինակ , սակայն 1757 ին հարիւր քսան և մէկ տարեկան մէկն մեռաւ ։

Նոյնպէս և Իտալիա , սակայն և այնպէս երբեմն ալ շատ ապրողներ կը գըտնուած են մանաւանդ Լօմպարտիայի մէջ։

Սպանիոյ մէջ ալ հարիւր տասն տարեկան ծեր կը տեսնուին սակայն խիստ քիչ ։

Յունաստանի նման առողջ և միանգամայն զուարճալի կլիման ինչպէս առաջ , նոյնպէս մինչև այսօր երկայնակեցութեան յարմարագոյնն է ։ Թուռնըֆոռ տեսած է Սմիռնայի մէջ հարիւր տասն ութը տարեկան Հիւպատոս մը ։

Նաքսոս կղզին ամենէն գերազանցն է այս մասին ։

Եգիպտոսի և Արեւմտեան Հնդկաստանի մէջ երկայնակեցութեան օրինակներ կան , մանաւանդ կրօնական և անապատական դասուն մէջ ։

Նախնի դարուց մէջ Էթիոբիի համար կըսէին թէ երկայնակեցութեան շատ յարմար կլիմայ մնէը , բայց այսօր ընդհակառակն ըլլալն կստուգէ երևեցնեն Պռիւս ։

Հնդկաստանի համար ալ կըսեն թէ նա ևս յարմար է մարդկային կենաց տևողութիւնը երկարելու ։

Գերմանիոյ մէջ ալ շատ ծեր կը գտնուի , բայց ոչ այնքան չափազանց , նոյնպէս է և Հոլանտայ ։

Հեռևեալներն ալ Ազգային ըլլալուն սիրով Հոս դնելու յարմար կը դատեմ ։

Ինչպէս Պլտիկ օղլու Մահտեսի Աւետիք Ատանայի առաջին բնակիչը ծնաւ 1751 ին երևելի ընտանիքէ և մինչև այսօր կապրի , Հարուստ և առոյգ , մէկ զաւակի տէր , բայց շատ թոռներ ունի ։ Ինքն երկու անգամ ամուսնացած է ։

Եւ Եզօղ Յակոբ աղքատ ընտանիքէ ծնաւ 1842 ին կարնոյ գիւղերէն Զերկևելիքի մէջ , ուր մինչև այսօր կապրի , քսալ և առոյգ կազմուածքի տէր ։ Այս անձը երկու անգամ ամուսնացեալ է , ունի չորս մանչ և երեք աղջիկ , ամենէն փոքր տղան ինսուսուն տարեկան եղած ատենն վաստակած է ։

Իւր Հայրենակիցներն կը վկայեն թէ վերոյիշեալ Յակոբին ականները բոլորովին Թափելով , կրկին նոր ծնած է և սև մազերն ճերմակնալով դարձեալ սևցած է ։

ԸՈՒՊՂԱԿԱՆ

ԱՆԱՄՆՈՅ ԿԵՆԱՑ ՏԵՒՈՂՈՒԹԻՒՆԸ

ԵՒ ԱԱՀՄԱՆ ՄԱՐԴԿԱՅԻՆ ԿԵՆԱՑ

Մարդկային կենաց տևողութեանը

վայ ըրած հետազօտութիւններնիս և անոր վերաբերեալ յառաջ բերած օրինակներնիս բաւական համոզելով սա հետեւեալ երկակացութիւնն կընեմք , սա նպատակաւ թէ ի՞նչ հետեւութիւններ կրնամք ընել մինչև հիմայ նկատածգրած օրինակներէն :

Ա . Թէ աշխարհս իսկզբանէ մինչև այսօր մարդուն երկայնակեցութիւնը կարճանալու համար զգալի աղդեցութիւն մը չունեցաւ , ինչպէս Աբրահամի ժամանակ նոյնպէս մինչև այսօր նոյն անտիճան կրնան ծերանալ մարդիկ , և յիրաւի սա ևս չուրացուիր որ այն ինչ գտւառներու մէջ մարդիկ աւելի ապրեցան , բայց այս տարբերութիւնը յառաջ եկած է մի և նոյն մարդոց կազմուածքէն և ոչ բնականէ կլիմայէն : Երբոր մարդիկ վայրենի , պարզ , աչխատասէր , բնութեան հարազատ որդիք , ձկնորս , որսորդ կամ երկրագործ էին , ընդհանրապէս աւելի երկայնակեաց էին , բայց երբ բնութեան անհատատիրիմ ըլլալ սկսան , երբ քաղաքականութեան չափազանց սահմանին մէջ մտան , երբ ինքզինքնին զեղխութեան և մոլութեան դէրի ըրին , երբ նորասիրութեան հետևիլ սկսան , այն ժամանակը կենաց տևողութիւնն ալ զգալի կերպով համառօտեցաւ : Բայց սա ճշմարիտ է որ երբ քաղաքակրթեալ կամ լուսաւորեալ ժողովուրդ մը յեղափոխութեամբ կարենայ բնութեան մօտենալ , տարակոյս չկայ որ կենաց տևողութիւնն ալ իր նախնի սահմանը պիտի գտնէ : Ասոնցմէ կրնամք հետևցնել որ մարդուս կենաց սահմանը փոփոխութեան մէջ մտած չէ , և որքան որ առերեսս մարդկային կենաց սահմանն համառօտած ալ է նէ , պատճառն ուրիշ բան չէ , այլ և ապրելու եղանակին փոփոխութիւնն ու տարբերութիւնն :

Բ . Թէ մարդս կարող է , ինչպես վերոյիշեալներէն կը հասկըցուի , որ երկրագործութեան կլիմաներուն մէջ կըրնայ ապրիլ ինչպես այրեցեալ բևեռին մինչև սառուցեալ բևեռին մէջ , սա տարբերութեամբ միայն որ այն ինչ կլիմայից մէջ այն ինչ կլիմայներէն աւելի երկայնակեաց են մարդիկ , բայց և այնպէս այն ամենուն մէջ ալ կրնան ծերանալ , սակայն ոչ մի և նոյն աստիճանաւ :

Գ . Թէ այն երկիրներն ուր ընդհանրապէս շատ մարդիկ կը մեռնին , հոն կըսեմ աւելի երկայն ապրողներու օրինակներ կը գտնուին , քան թէ այն երկիրներէն , ուր առաջիններուն չափ մեռնող չգտնուիր : Օրինակի աղագաւ յառաջ բերինք Աբեղեան տաք երկիրները , որոնց մէջ ընդհանրապէս խօսելով մեռնող քիչ կան , սրտոր ապացոյց է նաև նոյն երկիրներուն ժողովրդոց բազմութեանը և զուարճասիրութեան յաճախութեանը , սոյն կլիմայից օդին բարեխառնութեանը և մաքրութեանը պատճառաւ , սակայն և այնպէս , համեմատաբար խօսելով , ապացուցուած է որ Հիւսիսային ատլանտեան տակ զըտնուող կլիմայից ժողովուրդներն աւելի երկայնակեաց են , ուր մեռնողներուն թիւը ընդհանրապէս աւելի չատ է :

Դ . Թէ երկրագնտիս բարձր կազմերն աւելի յարմար են ծերոց քան թէ ցած տեղերը , սակայն բարձրութեան աստիճանն ալ ատհման մի ունենալու է , որովհետև փորձերն կապացուցանեն թէ երբեմն օդինք և ակզբունք չունք կրնար հետևցնել թէ որքան որ կլիման բարձր ըլլայ , այնքան յարմար է երկայնակեցութեան : Զափազանց աստիճանի բարձրութիւն մը , ինչպես սառուցեալ լերանց բարձրութիւնը կենաց տևողութեանը վնասակար է Սիւսի որնոր ճշմարտապէս Եւրոպիոյ

ամենէն քարձր կլիման է, Էքսոսի լե-
ռանց չափ ծերոց օրինակներ չունի, և սա
հետևեալ երկու պատճառներով, ո-
րովհետև մինչև այն ինչ աստիճան բարձ-
րութեան մէջ, օդը շատ առոյգ շատ
մաքուր և շատ թեթև ըլլալուն, կենաց
աւելի շուտ սպառման առիթ կուտայ. ե-
րովհետև այն ինչ աստիճանի մէջ օդին
աստիճանը անհաւասար, անբարեխառն
և փոփոխական ըլլալուն և հետևաբար
տաքի և պաղի յաջորդութիւնները ա-
ւելի շուտ ըլլալնլ, և ահա օդին տաքու-
թեան աստիճանաց այնչափ շուտ փոփո-
խութիւնը և անբարեխառնութիւնը
կենաց տևողութեան տահմանը հատա-
ռօտող ամենագլխաւոր պատճառ մի է:

Ե. Թէ ընդհանրապէս մարդս աւելի
երկայն կրնայ ապրիլ պաղ կլիմայից
մէջ, քան Թէ տաք երկիրներու մէջ
և այս ալ երկու իրաւամբ, նախ որով-
հետև տաք կլիմայից մէջ կենաց սպա-
ռումն աւելի շուտ կըլլայ, ե. ցուրտ եր-
կիրներն աւելի բարեխառնութեան մէտ
են և հետևաբար մարդոց ներքին սպա-
ռումը կերկարեն, սակայն և այնպէս պա-
ղութիւնն ալ, ինչպէս տաքութիւնն
տահման մի ունի, ինչպէս կաօչնկան-
տի, Նոր-զամպլի չափազանց ցուրտը և
ատոնց նման կլիմայներն մարդուս կենաց
տևողութիւնը կը հատառօտեն:

Զ. Թէ երկայնակեցութեան յարմար
է օդին տաքութեան և պաղութեան
ծանրութեան ու թեթևութեան այն
ինչ կանոնաւորութիւնը, ասոր համար
է որ այն երկիրներն որոնց մէջ Թէ օ-
դաչափը և Թէ ջերմաչափը շուտ փոփո-
խութեան ենթակայ է, հոն կենաց տևո-
ղութեան ահմանը համառօտած է:
Իրաւ է որ այսպիսի կլիմայից ժողովուրդ-
քին առողջ կրնան ըլլալ և հետևաբար
երկայնակեաց, բայց ոչ մինչև այն ինչ
գոհացուցիչ աստիճանի կրնան հասնիլ,
որովհետև օդին յաճախակի փոփոխու-
թիւնները, այսպիսի կալմուածքի վե-
րաբերեալ ներքին փոփոխութիւններ
են, որով զարմանալի կերպով մարդուս
Թէ կալմուածքը և Թէ կենաց զօրու-
թիւնները կը տկարացընեն, ինչպէս
Գերմանիա, որոյ աշխարհագրական դիր-
քը կապացուցանէ Թէ այն տահմանի
օդը որչափ փոփոխական է, ուր մէկ օ-
րուան մէջ կը ձուխէ և երիկոյեան դէմ
չափազանց կը տաքնայ, ուր վերջապէս
Սպրիլի գեղեցիկ ամիսն յետոյ, ինչ-
պէս Մայիս ամսոյ մէջ ձիւն կուգայ:
Փոփոխելի և անկանոն կլիմայ մը Գեր-
մանիոյ նման, արդարև առողջ երկիր,
որուն ժողովուրդը իրաւ է որ բաւական
երկայն կապրին, բայց ոչ մինչև այն ինչ
գոհացուցիչ կէտը, ինչպէս ուրիշ եր-
կիր:

Է. Թէ օդի չափազանց զօրութիւնն
ինչպէս խոնաւութիւնն, օդին այս երկու
յատկութիւններն ալ մարդուս կենաց
տևողութեանը կը վնասեն: Երկայնակե-
ցութեան ամենայարմար օդն է այն, որն
ոչ այն ինչ համեմատութեամբ ջուր կը
պարունակէ. արդարև խոնաւ օդ մը բա-
ւականապով իրեն ունեցած ջրին. մար-
դուս մարմնոյն ջրին չկարօտելով և ան-
կից շատ քիչ առնելով անոր աւելի շուտ
սպառման պատճառ չըլլար: Վերջապէս
Թեթև կամ անզգալի խոնաւութիւն
ունեցող օդ մը, մարդուս ամբողջ կազ-
մուածքը փափկութեան և առոյգութեան
մէջ կպահէ, ուր ընդհակառակն չոր օ-
դը իր հակառակ ազդեցութեամբը մար-
դուս կենաց տահմանը կհամառօտէ:

Ըսածներնուս ճշմարտութիւնը հաս-
տատելու համար յառաջ բերենք կղզի-
ները: Նոքա ի սկզբանէ էին և են մին-
չև այսօր, նոյնպէս և Թերակղզիք, ծե-
րութեան օրօրոցը: Կղզիներու քնա-
կիչքը աւելի երկայնակեաց են միևնոյն

աշխարհագրական աստիճանի տակ ապրող բնակիչներէն : Ձորօրինակ , Աբիսինեզաքոսի կղզեաց մէջ բնակողաց կեանց տեւողութիւնը աւելի է քան թէ իրենց դրացի գտնուող Սպիացիներէն : Նոյն դասէն է նաև Ակիպրոս կղզին քան զԱեռի , Ֆօռմոզ , Աննիզան և Տանիմարքա գերմանիայէն աւելի : Սակայն զանազան հետազօտութիւնք և փորձք , կը հաստատեն թէ ծովի ջուրը աւելի մեծ ազդեցութիւն ունի այս մասին քան թէ անուշ ջուրը , ասոր համար ծովային բնակիչք երեւելի են երկայնակեցութեան կողմանէ : Իսկ ընդհակառակն մեռեալ ջուրերն շատ վնասակար են , վատառողջ և մարդուս կաղմուածքը թունաւորող կազերու ծնունդ տալերնուն սաղագաւ :

Թ . Թէ երկայնակեցութիւնը հողին տեսակէն կախում ունի և այս նըկատմամբ ապացուցուած է որ կիրային երկիրները մեծ ազդեցութիւն ունին կենաց տեւողութիւնը համառօտելու :

Թ . Թէ զանազան հետազօտութիւնք և փորձք կհաստատեն , որ Անգղիա , Տանիմարքա , Սուէտ և Նորվեժիա , մարդկային երկայնակեցութեան ամենէն յարմար երկիրներն են . իսկ ընդհակառակն Ալիանի , Սրևելեան Հնդկաստանի այնհինգ գաւառներուն մէջն ալ մարդիկ շատ քիչ կապրին :

Ժ . Ըլլան որ մարդիկ բնութեան և անոր օրինացը հաւատարիմ կկենան , այնքան իրենց կեանքը կերկարի , և քանի հեռանան , բնութիւնն ալ նոցա կեանց տեւողութիւնը կհամառօտէ . այս անուրանալի ճշմարտութիւն մի է և ահա սոյն պատճառաւ է որ ևէ երկրի մը բնակիչք քանի որ ձկնորսի և որսորդի պարզ կեանք մը կվարեն , աւելի երկայնակեաց են . և ընդհակառակն շուտով գերեզմանն իրենց համար կբացուի քանի որ յառաջադիմեն և հետևաբար քանի որ ծուլանան զեղչութեան և մոլութեան գերի ըլլան , ահա դարձեալ այս պատճառաւ է որ հարուստք և մեծամեծք , նոյնպէս ալ հրաշագործութեամբ իրենց դէմքը կաւմիցնող , այսինքն ինքզինքին չծերացնող կամ միշտ երիտասարդ երևնալ ուզողներն աւելի շուտ կը մեռնին , ուր ընդհակառակն դաշտերու բնակիչք , երկրագործք , նաւաստիք , մկ խոսքով ծերանալն ինչպէս քան ըլլալն մտքէն չանցնող մարդոց մէջ ամենէն զարմանալի և չափազանց երկայն ապրողներու օրինակները դտնուած էն :

Շարունակելի :

ՈՒՄՈՒՄՆԱԿԱՆ

ԳԻՏՈՒԹԵԱՆՑ ԿԱՐԵՒՈՐՈՒԹԻՒՆ :

ԳԻՏՈՒ ԹԻԻՆ

(Շարունակութիւն տե՛ս թիւ 9 :)

Ահա բնական և մարդկային սովորութենէն , կամքէն կախում ունեցող գիտութեանց մէջ եղած տարբերութեան ճշմարտութիւնը և ապացոյցը : Մարդս կարող է իր և ընկերօջը խղճմտանքին վրայ իշխելու , այս մասին համայն անհոգն զգուշութիւն և սոսկալի կարողութիւն մ' ունի : Անոնց քան կրնայ ընել և ընելու կարողութիւն ալ ունի : Աղէկ՝ բարեգործութեանը , և գէշ՝ թշնամութեանը համար : Ճշմարտութիւն , արդարութիւն և մինակամայն բարեգործութիւն , գաղանութիւն և անիրաւութիւն : Բայց եթէ մինչև անգամ բոլոր մարդկային սեռը իր կարողութիւններըը կերդմնացնէ , ճշմարիտ ու սխալ սովրած գիտութիւնները յառաջ բերէ , բոլոր խելքովը , հանճարովը , մարմնական ուժովը ու կամքովը գարձեալ անկարելի

և որ կարող ըլլայ սրտիլել նեռուած քանի մը կտորին գետին վրայ իյնելուն :

Եւ նոյնպէս բոլոր պաշտպանութիւնք , զատուորք , առեղնք ու զանհիմք են սրտիլք ըլլալ թըլուածին ու ջրածին երկու կապերուն այն ինչ համեմատութիւնները ճրագին աղընջութեամբը ջրի ծնանիլ տալուն :

Եւ չկայ գեռ երկու , երեք դար որ հազարներով տարի է իվեր ամեն տեսակ բանի համար եղած վիճաբանութիւնը անհիմն ըլլալն հաստատուելուն , մարդկային մտաց երեւակայել զօրութեանն ոչինչ ըլլալն ապացուցանելուն : Մանաւանդ Սիգղեսպիք ու Գալիլեացիք էին , որ վերջապէս համոզուեցան ըսելու թէ " ի՞նչ գիտեմք , ի՞նչ բանի և հիման վրայ կը կայանայ մեր բոլոր վիճաբանութիւնները , ամեն տեղ տարբեր մեկնութիւններ կան մի և նոյն կէտին վրայ , արդարև միտքս այսօր գիտցածիս սա է թէ բան մը չգիտենք " :

Սրանով մէկդի թողլին իրենց առնահատակարար գործոնները , ճեմարաններն ու պատերը և ձգեցին որ քիչ մը լամատանները իրենց խելքին ուզածնուն չափ կուռին ու վիճաբանին :

Այս կերպով համոզեալ մէկտեղ ժողովեցան , կանթեղը միատակար լոյսին զօրութենէն հոգնած աչքերնին , գիշերուան առողջարար յատկութեան վրայ գարցուցին իրենց ուշադրութիւնը :

Վիճաբանութեանց ընդհանրական ձայնն ծանրացած անկանչներնին , բնութեան փառաւոր ձայնին բացին :

Հետեւաբար այն իրենց մութ և անհասկնալի գործոցին պատճառը ազատելու համար , որոշեցին միասին , ցիեզերքս անհուն , լամատանն և անփոփոխելի գիրքն ուսումնասիրել :

Սրանկով սկսան բնութեան աքանչելիքներն հետաքրքրութեամբ գննել և առանց մէկնել ուզելու մի առ մի դասնակեցին , և տեսա՛ք որ ոչ մէկ բան կարող պիտի ըլլան զանոնք մեկնել , որ ըստ օրէնք սովորեցան ու համոզուեցան որ այն ինչ երեւոյթներն միշտ մի և նոյն կերպով կը տեսնուին :

Մարդս որ իրեն հետաքրքիր է և մեկնելու պետք ունի , համաձակեցան նախ են թադրութիւններ ընել , այսինքն թէ այն ինչ երեւոյթը այն ինչ կերպով և այն ինչ պատճառաւ կըլլայ :

Յետոյ իրենց ըրած են թադրութեանցը արժէքը հաստատելու համար բնութեան մէջ տեսած ու սովրած երեւոյթներն իրենք ալ ընել փորձեցին : Խոնարհաբար և առանց անպարծութեան բնութիւնը գննելով , օգտակար պատասխան առին : Այ դաշտն ու վայրենի բնութիւնը փոփոխու դողդողուն ձեռաց տակ փոփկացաւ և ամեն բան երեւան հանելէ ցինքն ծածկոյթները բանալով , և ցինքը քննողներուն համաձայնութիւնը աւելցնելու համար իրենց են թադրութիւնը հաստատեց :

Այն բնութիւնը որ նախ ցինքը խոստովներն կպատժէր , յետոյ սկսաւ զանի փորձողն պարգեւել :

Եւ ան ատեն գինւորները , տեսնակներն ու գահիճները , որ բաւական ժամանակէ ի վեր քարոյական և քաղաքական հին գրութեանց լուծին տակը գերի ըրած էին զժողալուդը , ոմանք մարդիկ բարբարոսութեան , անիրաւութեան և տգիտութեան այս տահմանէն դուրս հանելով , այնպիսի ճշմարտութիւններ գտնուել եան բնութեան մէջ , որ օրինաց մտաեանց չկարողացան զանոնք ուրանալ , ծածկել , փոտել , պատժել և որոնց վրայ հիմնեցին ճշմարիտ և իրական գիտութիւնը :

Ո՜հ , որչափ անօգուտ եղան այնքան նեղութիւն տանջանք և նեղութիւնք այս նոր

բայց անփոփոխ գիտութեան հիմնադրոց գլխոն : Սակայն հակառակ մարդկային միաբերը երկայնաձիգ արձնցած և օրքան զոր յառաջադիմութեան քայլերն աւելի շատ առնելով, մարդկային ստագայ սերունդին մեծ յոյս և երջանկութիւն խոստացան :

Երեք դարէ ի վեր գիտութիւնը փորձեց, գտնեց իւրև քննութիւնն ալ ըստ բաւականի պատասխանեց :

Եւ ահա դեռ մինչև այսօր շատերն դժբաղտաբար իրենց կարծիքն ու գիտութիւնը նախնի խմաստակներու և շատախօսներու աւանդութեանց և փորձառութեանց վրայ հիմնած են առանց զանոնք քննելու և փորձելու :

Եւ ահա բոլորը այն աւադութիւնները ու ցնորքները աներն տեղ տարբերելով, մարդկային յառաջադիմութիւնն ալ կը տարերի և անդամաձայն կը քայլէ :

Սակայն ասոր հետ մէկտեղ երևոյթէ ուսմունքը, իրաց փորձը, բնական օրինաց վկայութիւնը և հաստատութիւնը այսօր այն աստիճան յառաջացած է, որոնք ոչ միայն բնական, այլ նաև փիլիսոփայական, բարոյական, իրաւաբանական և քաղաքական գիտութեանց վերաբերեալ իրական, հաստատ ու ճիշտ մեկնութիւններ կուտան, որոնք եթէ նախնի դարուց բոլոր իմաստակաց ու ցնորից անհաւկնալի, անհամաձայն և քնութեան դէմ եղած բոլոր մեկնութիւններն մեկտեղ հաւաքելով, դարձեալ անհաւասար կուգան :

Մարդիկ, ժամանակէ այսպիսի թըշուառ վիճակ մէկդի թողելու, այնպիսի դարու մը մէջ եմք, ուր պէտք է որ մարդուս իմացականութիւնը այնպիսի սքանչանդ մը տալ, որ նոր ըլլայ տիեզերականն, հաստատ, ամենատեղ համաձայն կամ անփոփոխելի, այնպիսի գիտութիւններ սոսկիլ ու տվլեցնել պէտք է որոնք մինչև ի մահ չմոռցուին :

Երջապէս այնպիսի ժամանակի մէջ եմք որ մտաց այն աւիւնի զանիին մէջ նետուածներն միշտ պահուելու նիւթեր ըլլան և ոչ թէ փոքր ինչ ժամանակէ դուրս հանուին :

Երեք տարէ ի վեր է որ մարդիկ քննութիւնը քննել սկսան և այն ալ պատասխանեց :

Եւ ահա այսօր քննութեան բոլոր այն պատասխաններուն միութիւնը տեսակ մը աստուածային կը յօրինէ, զոր բոլոր աշխարհը ընդունած են, որովհետև ամենուն համար ճշմարիտ է :

Ըստի ժամանակէ որ նոյն աստուածային գիտութեան եկեղեցին դուրս եղած է և մարդուս թէ՛ ֆիզիկական բոլոր և ամեն տեսակ գործողութեանցն միակ հիմն ըլլայ :

Երկրագնտիս պատմութիւնը, մարդկային ընկերութեանց մտաւորական պատմութեան հետ կապի, վանդի մարդկութեան քնակող տաղին պատասխանատու է և իր գործողութիւնն ու յառաջադիմութիւնը քնութեան ընդհանուր օրէնքներէն կախումն ունի :

Սովորութիւնք, օրէնք ու կրօնք, ընկերութեանց ամբողջութիւնը քնութեան ազդեցութեանց պատկերն են :

Եւ այս ազդեցութիւնները որոնց վրայ ուրիշ անգամ պիտի խօսիմք, անշուշտ մարդկային պատմութեան գլխաւոր մասերն մեկնէ : Եւ գիտութեան հետևեալ երկրագնտիս պատմութիւնը կապած, կը պարտաւորիմք նախ ցուցընել և հաստատել թէ, ինչպէս գիտութիւնը այս պատմութեան կրկին հիմն եղած է :

Եւ այս կերպով ոչ միայն մեր շատ անգամ գործածած բառերուն՝ բուն իսկ նշանակութիւնը պիտի զգամք, այլ և

գիտութեանց զանազանութեանը վրայ մինչև հիմա խօսածնիս աւելի աղեկ պիտի հասկնանք ։

Նախ ի՞նչ է գիտնալն , ճանչնալն , և ի՞նչ է գիտութիւն ։

Առանց զատնելը մեկնելը աշխատելու , որ դարձեալ անօգուտ է ընթերցողաց , հետևեալ օրինակներն յառաջ կը բերեմք , զորմէ աւելի դիւրին կը հասկցուին և միանգամայն մեր նպատակին աւելի շուտ կը հասնիմք , այսպէս ըլլալու է նաև ամեն տեսակ գրութեանց նպատակը , որովհետև գրագիտաց նպատակն ոչ թէ իրենց ուսումնական ընդլայն հասարակութեան ծանօթացնելն է , այլ անոնց օգտակար ըլլալ . այս կէտին վրայ , որ շատ հարկաւոր է , ուրիշ անգամ խօսելն յարմար դատելով շարունակեմք մեր գործը ։

Հայերէն մեր մայրենի լեզուին ծննդոնդը , քերականութիւնը ուղղագրութիւնը և ուղագրութիւնը չգիտցողն մը սխալը գիտէ , և կը ճանչնէ ։

Մեր նախնիքներուն՝ աստղերուն շարժմանց վրայ ունեցած սխալ կարծիքը , և այս օրուան ուղիղը և դարձեալ աստեղաց խաւարումները գիտէ ։

Որ և իցէ մէկն կը ճանչնէ , առանց իր հասակն գիտնալու ; կը ճանչնէ ծաղիկ մը առանց անունը գիտնալու , կը զգայէ որ և իցէ հոտ մը , առանց գիտնալու թէ ո՛ւսկից կուգայ ։

Ուստի գիտութեան մը հիմը կըննայ կատարեալ կամ անկատար ըլլալ և անոր արժէքը հասկնալու համար զանազան փորձերու կը կարօտիմք ։

Հայերէն մեր մայրենի լեզուին ծննդոնդը , նախնեաց՝ աստղերուն շրջանին վրայ ունեցած սխալ կարծիքը , ահա ասոնք են պատմութեան անցեալ կամ հին նիւթերը ։

Քերականական սկզբունքը , աստղերուն շարժմանց այսօրուան ուղիղ կերպութիւնը , որ վերոյիշեալներէն բոլորովին կը տարբերին և հետևաբար պատմութեան ներկայ նիւթերն կը կազմեն ։

Բայլ մը խոնարհման կերպը աստղերուն խաւարմանց գուշակութիւնը , ասոնք ալ ուրիշ մէկ կարգ մը կը կազմեն որոնց կըսուի գլխոտ ։

Այս համառօտ ծանօթութիւններս նիւթիս նայելով յիրաւի անբաւական են , բայց և այնպէս ձանձրացուցիչ ալ չըլլալու համար այսքան յարմար դատելով , ըստ հետևութեան գիտութիւնը երկու գլխաւոր և որոշ մասանց կը բաժնեմք ։

ՈՒՍՈՒՄՆԱԿԱՆ ԽՕՍԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Խօսակցութիւն . ԺԷ .

1 . Աղթիկն յաջորդ թուոյն ուսումնական խօսակցութեան ժԷ սովորեցանք որ երկու փայտին իրար շփումն յառաջ եկած տաքութեան միջոցով կրակ կը վառուի , բայց սա կուզեմ գիտնալ թէ արդեօք ամեն տեսակ փայտ այս պարծողութեան յարմար են ։

—Այո՛ , բայց ոչ մի և նոյն դիւրութեամբ ։

2 . Որո՞նք են այս գործողութեան առնայարմարներն ։

—Այս տեսակ փորձ մը ընելու համար ամենէն յարնարն է Զմեռնին՝ առասախին , կամ դափնին բազելին վրայ շփելով ։

3 . Ինչո՞ւ համար փայտին կտորուանքներն իրար շփելով երբէք կակին ։

—Որովհետև արդէն ալ ըսինք թէ շփումը բաւական տաքութիւն ծնունդ կուտայ զանոնք այրելու ։

4 . Ինչո՞ւ համար երբեմն կառքերու անիւներուն միջավայրներն կրակ կ՚ա

կաքն կը ցատկեցընեն :

—Որովհետև կառաց անուց չոր կամ շատ սխմուած առանցքներն շատ սաստիկ կերպով կը շփուին :

5 . Ինչո՞ւ համար ուրեմն անիւներն կրակ կը ցատկեցընեն երբ չիւղուին , երբ առանցքներն շատ սխմուած ըլլալ , կամ թէ վերջապէս երբ շատ արագ դառնան :

—Որովհետև բոլոր այս պարագայներուն մէջ անուց առանցքները կարգի դուրս չփուելէն , նոյն համեմատութեամբ տաքութեան ծնունդ կուտան :

6 . Ի՞նչ օգուտ ունի անուց առանցքներուն երբեմն երբեմն իւղօտելն :

—Երկու գլխաւոր պատճառներու համար , կամ չիւղը կարելի եղածին չափ քիչցընելու , կամ թէ եղած չիւղը երկու սերտ մարմնոց մէջ չկաթարուելու համար , ուստի երբ անուց առանցքն իւղօտուի , եղած չիւղը յիրաւի զարձեալ երկու մարմնոց մէջ է , բայց մէկն միշտ սերտ , այսինքն փայտն , իսկ միւսն է իւղն , որ ըստ ինքեան շատ փափուկ է , այս դրութեամբ ծնունդ առած տաքութիւնը խիստ քիչ կամ գրեթէ ոչինչ ըլլալուն մեծ հեռւութիւն մ' է ալ չունենար և չկրնար ունենալ :

7 . Ինչո՞ւ համար շատերն ձմեռ ատեն ձեռուններն իրար կը շփեն , մարմինն թևերով կը շփեն և կոշկաց ներքաններն գետինն կը զարնեն :

—Արդէն յայտնի է պատճառը , որ է տաքնալու համար որովհետև ինչպէս արդէն սովրեցանք որ չփումն ու զարնելն տաքութեան ծնունդ կուտան , որով արեան շրջանը և ընչառութիւնը աւելի կը կատարուին , որոնք մարդկային կենդանց տաքութեան գլխաւոր միջոցներն : Ասոր համար է որ զարձեալ ձմեռ ատեն շատերն մարմնամարզական զանազան կրթութիւններ կընեն , որոնց նպատակն ալ զարձեալ այս է և ոչ ուրիշ բան :

Ծ Ա Ն Ո Ւ Ց Ո Ւ Մ

ՆԵԿՏԱՐԻՆԷ

ԿՈՅՍ ՆԱՀԱՏԱԿ

ԱՇԽԱՏԱՍԻՐԵԱՑ Հ . Ս . ԱԼԱՏԱՃԵԱՆ

Ա.յս գեղեցիկ Ողբերգութեան ծանուցումն քանի մ'անգամ կրկնեցինք ուրիշ ազգային լրագրոյ հետ ի քաջալերութիւն յարգոյ Հեղինակին , բայց կարծեմ ապարդիւն մնացած են մեր կրկնութիւնները , որովհետև տակաւին տարբեր մ' ի վեր ըրած ծախքն հանել չկարացած ըլլալով , և այս գժբաղդութիւնը գնոյն ծանրութենէն պատճառած համարելով կինդրէ մեզ որ անգամ մ'ալ ծանուցանենք , խմացընելով յարգոյ Հասարակութեան , թէ գինը ըղ Ընդարձակութեան ղուրուշ էր , հիմա եղեւ ղուրուշ իննեցուցած է :

Արդ՝ կ'յուսամք որ յարգոյ Հեղինակին այս տարապայման գեղջուկ հայոց երևելով ընթերցասէր ազգայնոց , պիտի փութան արժանաւոր քաջալերութիւն մը մատուցանել իրեն , յուսով իր ուրիշ օգտակար աշխատութիւններն տեսնելոյ :

Կծախսուի Մէրճանը պ . Պաղտասարի և պ . Ընկերութեան (Գաղղկեղեցւոյ խան թիւ 4) գրատուներէն : Պէյ օղլը Ս . Երզնկեան եկեղեցւոյ բանկալը , և Զուխաճի խանին դիմացը փակուկ գրատունը թիւ 4 :

ՀԱՆԴԻՍԻՍ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐԸ

1 · ԿԻԼԻԿԻԱ անուն այս Հանդէսը հիմակուս հինայ ամիսը երկու անգամ կը հրատարակուի ։

2 · Տարեկան գինը կանխիկ 100 ղուրուշ է ։

3 · Դուրս խրկուելիք Օրագրոց Ճամբուն ծախքը առնուղին վրայ է ։

ԿՈՍՏԱՆԴՆՈՒՊՕԼԻՍ · Հանդիսս գործակալութեան սենեակն է Քաշլիկը-լար խան թիւ 4 Գ · Ընկերութեան Գրատունը ։

Ուզողն նոյն Գրատունէն կրնայ ստորագրուիլ ՆԱՂԻԿ և ԱՐԾՈՒԻ ՎԱՍՊՈՒՐԱԿԱՆ Հանդիսները , որոնց Ա՛ը հրատարակուի իւրաքանչիւր · իսկ երկրորդն վան ։

ԱՆԴՐԻԱՆՈՒՊՕԼԻՍ · Թորոս Ագա Յովհաննէսեան ։

ՍԱՄՍՈՆ · Խաչատուր Ագա Սարգիսեան ։

ԹԻՒՒՐՏԱՂ · Թագուոր Ագա Փէսլեան ։

ՊՈՒՐՍԱՒ · Թէոդիկ Ագա Քայլենեան ։

ՀԱԼԷՊ · Յովհաննէս Ագա Քիւրքճիանօփ ։

ՎԻՏԻՆ · Տ · Բիւզանդ Էֆէնդի Մանուէլեան ։

ԻԶՆԻՄԻՏ · Տիգրան Ագա Մուրատեան ·

ԷՏՒԲՒԶԱՆ · Մ · Յակոբ ԱղաՏ · Գրիգորեան ։

ԻԶՄԻՐ · Նաղլեկն գրասենեակը ։

ՏՐԱՊԻԶՕՆ · Խաչատուր Ագա Էմմասեան ։

ԿԻՒՒՒՆ ·
ԽԸՆՃԸԼԼԻՐ · Խաչատուր Ագա Մանուէլեան ։
ԽՈՒՐՏԻԼԻՔՒ ·

ԷՐԶՆԿԱՑ · Թագէոս Ագա Ց՛ · Ս · Բագրատունի ։

ՀԱՆԴԻՍԻՍ ԳՈՐԾԱԿԱԼՈՒԹԵԱՆ ՍԵՆԵԱԿԸ ԿԸ ԾԱԽՈՒԻՆ

1 · Տաճար Ա՛ռաքելոց · Ա · և Բ · Թիւերը ։ Գին մէկ ղուրուշ մէկ օրինակի ։

2 · Սիրեցեալ Դաստիարակութեան · Ա · և Բ · Հատորները ։ Գին տասն ղուրուշ մէկ օրինակի ։

3 · Սենոփոնի Անաբասիս կամ Տարաբաղա վարդուհի ։ Գին տասը և հինգ ղուրուշ մէկ օրինակի ։